Zbornik Instituta za kriminološka
i sociološka istraživanja
2020 / Vol. XXXIX / 1 / 81-94
Pregledni naučni rad
Primljeno: 07. marta 2020. godine
Prihvaćeno: 14. aprila 2020. godine
UDK: 343.85:343.91-053.6(497.11)

STANJE I TENDENCIJE KRIMINALITETA MALOLETNIKA U REPUBLICI SRBIJI*

Nikola Vujičić*
Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Beograd

Kriminalitet maloletnika predstavlja jednu od tema koja zavređuje posebnu pažnju naučne i stručne javnosti, budući da je reč o postupanju sa onom kategorijom učinalaca koja se neretko označava kao posebno osetljiva. U ovom radu, nakon ukazivanja na teorijske aspekte predmetne problematike i neke od mnogobrojnih studija, pre svega longitudinalne i studije o samooptuživanju, autor sagledava kretanje maloletničkog kriminaliteta u Republici Srbiji, u periodu od 2009. do 2018. godine (desetogodišnji presek) na osnovu zvaničnih statističkih podataka i pokazatelja, koje registruje Reubički zavod za statistiku. Posebna pažnja, posvećena je prijavljenom i presuđenom kriminalitetu, vrsti izrečenih krivičnih sankcija, ali i poređenju sa kriminalitetom punoletnih lica. Imajući u vidu da se poslednjih nekoliko godina često govori o izmenama krivičnog zakonodavtsva u ovoj materiji, koje su po svoj prilici i vrlo izvesne, te se u tom smislu iznose i mnoge (ne)proverene izjave u pogledu uvećanja broja registrovanih krivičnih dela izvršenih od strane maloletnika, osnovni cilj rada je da se analizom zvaničnih podataka ukaže na stanje i tendencije maloletničkog kriminaliteta u Republici Srbiji.

KLJUČNE REČI: maloletnici / fenomenologija / prijave / osude / Srbija

* Ovaj tekst je nastao kao rezultat na projektu "Kriminal u Srbiji: fenomenologija, rizici i mogućnost socijalne intervencije" (broj 47011) koji finansira Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja RS
* E - mail: nikola.vujicic.law@gmail.com

UVOD

Ljudsko ponašanje, naročito ono koje se označava kao društveno neprihvatljivo, oduvek je zavređivalo posebnu pažnju društvenih nauka. Kada je reč o ponašanjima koja su opisana u posebnom delu krivičnog zakona, veliki broj istraživanja poslednjih decenija je usmeren na problematiku maloletničke delinkvencije, odnosno maloletničkog kriminaliteta, pri čemu bi takva istraživanja trebalo da doprinesu, ne samo boljem razumevanju svih pitanja i nedoumica koja se na tom polju javljaju, već da se na osnovu određenih zaključaka daju predlozi u *de lege ferenda* smislu. Ipak, i pored velikog broja sprovedenih studija, o uzrocima nasilja kod ove kategorije ispitanika i dalje se ne zna dovoljno, usled problema koji se javljaju na teorijskom i metodološkom planu (Savage, Wozniak, 2016: 1).[1] Navedeni problemi koji se javljaju u praksi, svakako ne umanjuju značaj istraživanja koja su do sada sprovedena, pri čemu su u ovoj oblasti od posebne važnosti longitudinalne studije, kao i studije samooptuživanja (Ignjatović, 2013: 83-88; 109-111).

Etiološka objašnjenja nasilja se po prirodi stvari moraju temeljiti na razumevanju ljudske agresivnosti, o čijem poreklu postoji spektar konkurentnih koncepcija. Danas široko prihvaćeni multifaktorski, „ekološki" modeli objašnjenja nasilja, premda nude komprehenzivnu platformu za koncipiranje preventivnih intervencija, prikrivaju i dalje aktuelnu podeljenost stavova i uverenja o poreklu agresivnosti, a koja variraju u rasponu od instinktivističke teze Konrada Lorenca, do teorije socijalnog učenja Alberta Bandure (Simeunović-Patić, 2017: 175). U literaturi koja je posvećena maloletničkoj delinkvenciji, ukazano je na niz varijabli koje utiču na delinkventno ponašanje, pri čemu se sa pravom ukazuje na činjenicu da ispitivanje faktora rizika može biti od značaja za uspešno reagovanje u cilju prevencije maloletničkog kriminaliteta (Church, Wrahton & Taylor, 2009: 3).

Kako Loeber sa saradnicima pravilno primećuje, longitudinalne studije su bile ključne u otkrivanju razvojnih puteva delinkvencije, budući da su na jedan sveobuhvatan način pokušale da sagledaju sve moguće uticaje koji dovode do

[1] Na ovom mestu, bez želje za zauzimanjem bilo kakvog stava, ukazujemo da problemi postoje već i u pogledu razumevanja osnovne terminologije. Naime, u našoj kriminološkoj literaturi se ukazuje na značaj razlikovanja maloletničke delinkvencije i maloletničkog kriminaliteta, pri čemu delinkvencija predstavlja vršenje u pravu kažnjivih radnji (delikata) što znači - ne samo krivičnih dela, nego i prekršaja, privrednih prestupa, a tu spadaju i disciplinske krivice. U tom smislu, maloletnički kriminalitet je uži pojam u odnosu na maloletničku delinkvenciju (Ignjatović, 2015: 20). Ipak, ni ovo shvatanje nije apsolutno, jer se neretko pomenuta dva termina poistovećuju (*to shvatanje je u jednom delu diskursa (bilo) prisutno i kod nas, vid. npr. Milutinović, 1990.*) pri čemu se uvodi i pojam antisocijalnog ponašanja, koji ima drugačije i šire značenje (Newburn, 2007: 717-718) koji pod pojmom maloletničke delinkvencije podrazumeva vršenje krivičnih dela od strane maloletnika, a ne i druga neželjena ponašanja koja bi se mogla svrstati u tzv. antisocijalna ponašanja (Škulić, 2011: 26-27). Primera radi, vandalizam, izazvianje buke u toku noći, ispisivanje grafita i sl. navode se kao klasični primeri antisocijalnog ponašanja mladih (Joyce, Wain, 2010). Sa druge strane, iako su npr. autori grafita mlade, najčešće maloletne osobe, pri čemu je grafitni način izražavanja motivisan mladalačkom željom da se na takav način bude viđen, u literaturi se sa pravom ukazuje da na ovakav način mladi često mogu da izvrše neko od krivičnih dela koja se u kriminološkoj literaturi označavaju kao zločini mržnje (Mršević, 2015: 213-214). U tom smislu, granica između antisocijalnog i kriminalnog ponašanja može biti tanka.

nastanka kriminaliteta maloletnika (Loeber *et al.* 1999: 249).[2] U jednoj poznatoj longitudinalnoj studiji, koja je sprovedena u šest različitih gradova, u okviru tri zemlje, ispitivan je razvojni tok fizičke agresije u detinjstvu (deca uzrasta od pet do sedam godina) i njena povezanost sa (ne)nasilnim ponašanjem u adolescenciji. Rezultati su pokazali da među dečacima postoji kontinuitet u problematičnom ponašanju od detinjstva do adolescencije i da je takav kontinuitet posebno akutan kada rano problematično ponašanje ima oblike fizičke agresije. Hronična fizička agresija tokom osnovne škole, posebno povećava rizik za kontinuirano fizičko nasilje, kao i za druge nenasilne oblike prestupništva tokom adolescenije. Ono što je važno naglasiti, jeste da je ovakav zaključak pre svega rezervisan za dečake, ali ne i za devojčice. Naime, iako su među dečacima i devojčicama primetne sličnosti u razvojnom toku fizičke agresije tokom detinjstva, na osnovu dobijenih rezultata se ne pokazuje jasna povezanost između fizičke agresije u detinjstvu i nasilničkog ponašanja maloletnica u periodu adolescencije (Broidy *et al.* 2003: 222-224).[3] Takođe, vršenje krivičnih dela u periodu adolescencije, jedan je od najčešćih faktora rizika na koji se ukazuje u nauci, a čije prisustvo uvećava šanse za vršenje krivičnih dela u kasnijim fazama života, odnosno za recidiv (Haynie, 2001: 1050). Ipak, ne treba ispustiti iz vida da npr. mladalački bunt ne mora da se posmatra kao nešto što je inicijalno loše, primarno je normalan i zdrav, ali ako nema sadržaj, nešto životno afirmativno ka čemu može da se okrene, onda skreće u stranu i hvata se za zavodljive bizarne životne stilove kvaziheroja, koje propagira industrija laži. Mladim ljudima je svojstvena potreba za društvenom moći i popularnošću, a što se ostvaruje i nasilničkim ponašanjem, nasilničkim ponašanjem kroz koji se traga za sopstvenim identitetom (prema: Ćirić, 2015: 180).

Kada je reč o neregistrovanim krivičnim delima maloletnika, studije samooptuživanja imaju veliki značaj. Iako se nastanak ovog vida istraživanja vezuje za SAD i period tridesetih i četrdesetih godina dvadesetog veka, nakon čega je ovaj metod izučavanja tamne brojke kriminaliteta prenet najpre u skandinavske, a potom i ostale zemlje zapadne Evrope, prva komparativna - međunarodna studija samooptuživanja *Nordic Draftee Study* je sprovedena u periodu od 1961-1964. godine, a njome su bile obuhvaćene nordijske zemlje. Ovom studijom, stvorena je nova metodologija ispitivanja maloletničkog kriminaliteta (Kivivuori, 2011: 19). Ankete o samooptuživanju usmerene su na sve vrste krivičnih dela, pri čemu je veći stepen verovatnoće da će biti prikupljene informacije o lakšim krivičnim delima, posebno o onim za koje je najmanje verovatno da će / da bi rezultirala hapšenjem u praksi (Agnew, Brezina, 2012). Kada je reč o savremenim istraživanjima ovog tipa, najpoznatija serija ispitivanja na globalnom nivou je *International Self-Report Delinquency Study - ISRD* (Međunarodna anketa samoprijavljivanjem

[2] Tako je, primera radi, u longitudinalnim studijama koje datiraju iz pedesetih godina prošlog veka, započeto proučavanje faktora rizika koji su uključivali biološke i ekološke uticaje (Zolkoski, Bullock, 2012: 2296).

[3] Postoji niz istraživanja koja ispituju problem veze između nasilja, rodnog identiteta i rodnog režima na poluperiferiji. Istraživači koji se bave rodno zasnovanim nasiljem, ističu ključni značaj hegemonog maskuliniteta koji uključuje nasilje kao potvrdu muškog identiteta, koji je naročito prisutan u periodu adolescencije (prema: Hughson, 2015: 191).

delinkvencije). Poslednje sprovedena studija - ISRD3, značajna je i za naš region, budući da su mnoge balkanske zemlje, uključujući i Srbiju, po prvi put uzele učešće u anketnom ispitivanju (prema: Bezić, 2014: 433).

Ispitivanje (ISRD3) koje je sprovedeno u Republici Srbiji, u periodu od 2013. i 2014. godine, obuhvatilo je ukupno 1.344 ispitanika, učenika 20 škola koje se prema stepenu obrazovanja klasifikuju na gimnazije, srednje stručne škole i osnovne škole. Shodno tome, uzorkom je obuhvaćeno 11 srednjih i 9 osnovnih škola (Kovačević, 2016: 19). Dobijeni podaci, između ostalog, pokazuju da u strukturi delinkvencije u užem smislu dominiraju imovinska dela, odnosno ponašanja koja su usmerena protiv imovine, bilo da se radi o oduzimanju tuđe stvari (različiti oblici krađe) ili o uništenju i oštećenju tuže stvari, odnosno imovine (vandalizam i pisanje grafita). Kada je u pitanju struktura delinkvencije maloletnih lica prema polu, istraživanjem nisu zabeležene statistički značajne razlike između dečaka i devojčica u pogledu upuštanja u ponašanja koja predstavljaju delinkvenciju u širem smislu, i to tokom njihovog života. Međutim, nalazi pokazuju da se dečaci češće upuštaju u vršenje različitih vidova delinkvencije u užem smislu nego devojčice, pri čemu su razlike posebno izražene u slučaju vandalističkog ponašanja, nošenja oružja ili drugih predmeta kojima mogu da se nanesu teške telesne povrede, učestvovanja u tuči i nanošenju povreda drugome u tuči, dakle, u slučaju ponašanja koja su povezana sa ispoljavanjem agresije i nasiljem (Ćopić, 2016: 46). Na ovom mestu, važno je ukazati i na činjenicu da podaci koji su objavljeni u poslednjem izdanju *European Sourcebook of Crime and Criminal Justice Statistics* (Evropski izvornik) a koja publikacija je bazirana pre svega na pravosudnim statistikama koje objavljuju zvanični državni organi unutar evropskih država, takođe pokazuju da maloletnici uglavnom vrše imovinska krivična dela. Prema navedenoj publikaciji, prosečno učešće maloletnika u populaciji prestupnika u periodu od 2007. do 2011. godine iznosi oko 9.3% (Aebi *et al.*, 2014: 78).

Mada se pravosudnim statistikama neretko upućuju zamerke, one i dalje imaju jednu od najznačajnijih uloga kada je reč o sagledavanju rasprostranjenosti kriminaliteta u jednoj državi, pre svega sa aspekta broja prijava, optuženja i osuda. Kao takve, daju jednu opštu sliku, koja bi morala da se sagleda prilikom lociranja problema, postavljanja istraživačkih zadataka i ono što je možda najznačajnije, prilikom izmena odredaba krivičnog zakonodavstva (naravno, ne kao jedini značajan parametar). Poslednjih nekoliko godina, neretko se ukazuje na nužne potrebe izmena maloletničkog krivičnog pravosuđa u Republici Srbiji, pre svega osnovnog propisa - Zakona o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica (ZMUKD). Tako je Ministarstvo pravde Republike Srbije u toku 2015. godine predstavilo Nacrt novog Zakona o maloletnim učiniocima krivičnih dela i zaštiti maloletnih lica u krivičnom postupku, koji ipak nije usvojen, da bi potom, u februaru 2018. godine formiralo radnu grupu, čiji je zadatak da sačini izmene i dopune osnovnog propisa iz 2005. godine, koje bi pre svega trebalo da doprinesu proširenju liste i mogućnosti primene vaspitnih naloga, kao svojevrsne alternative zatvaranju, što je u skladu sa savremenim tendencijama i pravosuđem po

meri deteta. Predmet ovog rada nije sagledavanje zakonodavnog okvira, međunarodnih standarda i davanje predloga u *de lege ferenda* smilu,[4] već je osnovni cilj da se, imajući u vidu važeći propisi, sagleda kretanje kriminaliteta maloletnika u Republici Srbiji, u periodu od 2009. do 2018. godine (*desetogodišnji presek*) na osnovu podataka koje beleži Republički zavod za statistiku.

1. FENOMENOLOŠKA DIMENZIJA

Republički zavod za statistiku (RZS) sredinom jula meseca 2019. godine, objavio je podatke - Bilten o *maloletnim* učiniocima krivičnih dela (*u nastavku*: Bilten)[5] kao i Bilten o *punoletnim* učiniocima krivičnih dela[6], oba za 2018. godinu, u okviru kojih su, pored detaljne analize prijava, optuženja i osuda za navedenu godinu, dostupni i opšti podaci o kretanju kriminaliteta u periodu od 2009. do 2018. godine (desetogodišnji presek).[7]

1.1. Prijavljena krivična dela

U posmatranom periodu, prosečno učešće maloletnika u ukupnoj strukturi prijavljenih kriivčnih dela iznosi 3.74% (3.564 prijavljenih dela) pri čemu je u poslednje posmatranoj godini zabeleženo minimalno učešće od 2.87% (2.744 prijavljenih dela). Ukoliko se prijavljena krivična dela maloletnika posmatraju nezavisno od kriminaliteta punoletnih lica, najveći broj prijava je zabeležen u 2011. godini (4.323 prijavljenih dela) a najmanji broj u 2018. godini. Detaljan prikaz po godinama i procentualno učešće maloletnika u ukupnoj strukturi dela u periodu od 2009. do 2018. godine, dat je u Tabeli 1.

---

[4] Na ovom mestu, ukazujemo na rad koji se, između ostalog, detaljno bavio analizom međunarodnih standarda u ovoj oblasti. Stevanović, I. & Vujičić, N. (2019) Adequate Training of Juveniles Deprived of Liberty: A Step Toward Successful Reintegration. In: Pavlović, Z. (ed.) *Protection of the Right's of the Child "30 Years After the Adoption of the Convection of the Rights of the Child"*. Novi Sad: Provincial Protector of Citizens – Ombudsman & Institute of Criminological and Sociological Research, pp. 255-282.

[5] Republika Srbija: Republički zavod za statistiku (2019) *Bilten: maloletni učinioci krivičnih dela u Republici Srbiji, 2018 - prijave, optuženja i osude*. Beograd: Republički zavod za statistiku.

[6] Republika Srbija: Republički zavod za statistiku (2019) *Bilten: punoletni učinioci krivičnih dela u Republici Srbiji, 2018 - prijave, optuženja i osude*. Beograd: Republički zavod za statistiku.

[7] Iako je fokus rada na maloletnim učiniocima krivičnih dela, na odgovarajućim mestima će biti izršena komparacija kriminaliteta maloletnih i punoletnih učinilaca krivičnih dela u Republici Srbiji, sa ciljem da se sagledaju osnovne sličnosti i razlike između navedene dve kategorije učinilaca.

Tabela 1. Prijavljena krivična dela u periodu od 2009. do 2018. godine.

PRIJAVE

Godina	Punoletni	Maloletni	Ukupno	Maloletni % učešče
2009	100026	3497	103523	3.38
2010	74279	3747	78026	4.80
2011	88207	4323	92530	4.67
2012	92879	3913	96792	4.04
2013	91411	3844	95255	4.04
2014	92600	3110	95710	3.25
2015	108759	3355	112114	2.99
2016	96237	3643	99880	3.65
2017	90348	3465	93813	3.69
2018	92874	2744	95618	2.87
PROSEK	92762	3564.1	96326.1	3.74

Na osnovu dostupnih podataka, a u odnosu na višegodišnji prosek (3.564) primetne su oscilacije u broju prijavljenih krivičnih dela koja vrše maloletna lica. Kao što se može videti na Slici 1, u periodu od 2010. zaključno sa 2013. godinom, taj broj je bio iznad prosečnih vrednosti, da bi od 2014. godine bio zabeležen pad, pri čemu se jedino u 2016. godini ponovo beleži blagi porast (3.643) da bi u 2017. a naročito u 2018. godini ta brojka bila znatno ispod proseka (primera radi, u 2018. godini je za 20.8% prijavljeno manje dela u odnosu na 2017. godinu, odnosno 23% manje u odnosu na desetogodišnji prosek).[8]

Ukoliko bi se sagladale stope[9], odnosno broj prijavljenih krivičnih dela maloletnika na 100.000 stanovnika[10], desetogodišnji prosek iznosi 51, dok je u poslednje posmatranoj - 2018. godini stopa iznosila 39 (sa druge strane, prosečna stopa

[8] Mada se na osnovu datih parametara jasno vidi da se poslednjih godina mahom registruje manji broj prijavljenih dela izvršenih od strane maloletnika, u javnosti su početkom 2020. godine, izneti suprotni stavovi, odnosno da je *„broj krivičnih dela koja čine maloletnici, drastično povećan pre nekoliko godina, a u poslednje tri zadržan je isti visok nivo"*. Izvor: http://www.politika.rs/sr/clanak/446755/Zakon-ne-moze-nista-mladima-od-14-godina, pristupljeno: 27.2.2020. godine.

[9] U krivičnim naukama, pre svega kriminologiji, ukazuje se da apsoultne brojke koje sadrže pravosudne statistike, same po sebi ne znače mnogo. Na osnovu apsolutnih pokazatelja, moguće je, njihovim dovođenjem u vezu sa drugim podacima, utvrditi njihove odnose (izražene relativnim brojevima). Iz tog razloga, kvota kriminaliteta (tzv. stope) daju nam mnogo značajnije podatke o određenoj kriminalnoj pojavi (Ignjatović, 2013: 98).

[10] Za parametar ukupnog broja stanovnika u Republici Srbiji, uzet je podatak RZS, odnosno procena iz 2018. godine, prema kojoj u Republici (*bez AP Kosovo i Metohija*) živi ukupno 6.982.604 stanovnika.

prijavljenih dela punoletnih lica, u datom periodu iznosi 1.328). Dakle, prema ovoj vrsti pokazatelja, kriminalitet maloletnika nije u porastu, naprotiv.

Slika 1. Kretanje kriminaliteta maloletnika u Republici Srbiji u periodu od 2009. do 2018. godine.

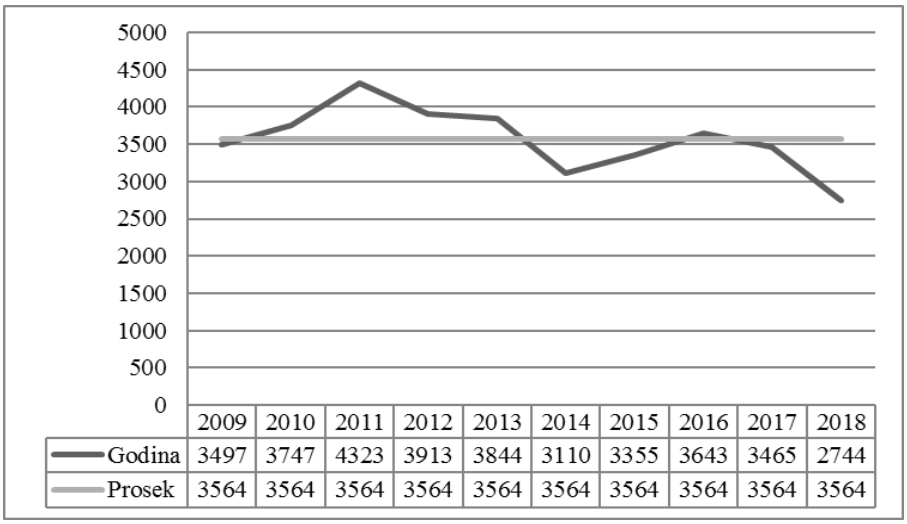

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Godina	3497	3747	4323	3913	3844	3110	3355	3643	3465	2744
Prosek	3564	3564	3564	3564	3564	3564	3564	3564	3564	3564

Kada je reč o polnoj strukturi, učešće devojčica u ukupnom broju prijavljenih lica iznosi 10.8%. Taj podatak je sličan i kod punoletnih lica, odnosno osobe ženskog pola sa 10.2% učestvuju u ukupnoj strukturi prijavljenog kriminaliteta. Najveći broj maloletnika - 45.1% ima završenu osnovnu školu, sa nepotpunom osnovnom školom je 17.1% lica, 16.5% ima završenu srednju školu, dok je najmanje onih ispitanika koja su bez škole - 2% (podatak nije dostupan za 19.3% lica). Podaci o obrazovanju se relativizuju, budući da je reč o licima koja su i dalje uključena u obrazovni proces. Naime, oko 2/3 maloletnika se i dalje školuje (62.8% redovno i 3% vanredno) dok je van obrazovnog procesa ukupno 10.1% (podatak nije dostupan za 24.1% lica). Kada je reč o teritorijalnoj distribuciji, primetna je znatna razlika između maloletnih i punoletnih učinioca krivičnih dela. Prema sistematici koja je primenjena u *Biltenu*, distribucija prijavljenog kriminaliteta sagledava se kroz sledeću podelu: *sever* (obuhvata grad Beograd i Vojvodinu) i *jug* (sa jedne strane obuhvata Šumadiju i zapadnu Srbiju, a sa druge južnu i istočnu Srbiju). Posmatrajući ove kriterijume, u statističkoj jedinici sever, zabeleženo je učešće od 31.7% (u Beogradu 5.6%, a u Vojvodini 26.1%) dok je u statističkoj jedinici jug zabeleženo učešće od 68.3% (Šumadija i zapadna Srbija 28.5%, južna i istočna Srbija 39.8%).[11] Sa druge strane,

[11] Ovakvi podaci, samo sa znatno manjom razlikom: sever (44%) i jug (56%) bili su prisutni i u analizi koju je autor ovog rada izvršio pre nekoliko godina, odnosno zaključno sa 2014. godinom (vid. Vujičić, 2017: 223). Sa druge strane, sa pravom se u našoj literaturi ukazuje da bi buduća

kod punoletnih lica, postoji relativna ujednačenost između dve osnovne statističke jedinice sever (52%) i jug (48%).

Struktura prijavljenog kriminaliteta maloletnika za 2018. godinu potvrđuje da oni u Srbiji najčešće budu prijavljeni za krivična dela protiv imovine (48%). Iako krivična dela protiv imovine i dalje imaju primat, primetno je da je u odnosu na neke ranije periode taj procenat ipak smanjen, što ne bi bio problem da ujedno nije uvećan broj prijavljenih krivičnih dela protiv života i tela (16.5%). Na trećem mestu u strukturi dela se nalaze krivična dela iz grupe krivičnih dela protiv javnog reda i mira i pravnog saobraćaja (12.8%) potom krivična dela protiv zdravlja ljudi (8.2%) i na petom mestu krivična dela protiv sloboda i prava čoveka i građanina (4.7%) što je prikazano na Slici 2. Učešće krivičnih dela iz preostalih grupa krivičnih dela je neznatno.

Slika 2. Struktura prijavljenih krivičnih dela, prema grupama krivičnih dela, 2018. godina.

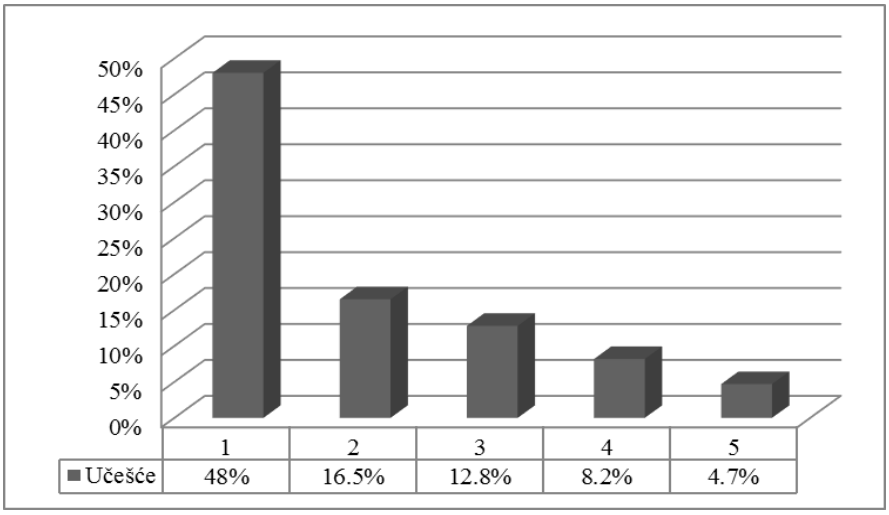

kriminološka istraživanja trebalo da objasne zašto je stopa prijavljenog kriminaliteta maloletnika znatno niža na severu u odnosu na jug (Ignjatović, 2015: 21).

1.2. Presuđeni kriminalitet

Ukoliko se posmatra kretanje broja izrečenih krivičnih sankcija prema maloletnim licima (*vaspitne mere i maloletnički zatvor*)[12] kao i slučaju prijavljenog kriminaliteta, od 2014. godine se beleži pad u odnosu na desetogodišnji prosek (1.996) uz napomenu da je od tada, jedino u 2016. godini zabeleženo nešto više izrečenih krivičnih sankcija (2.032). Takođe, u posmatranom periodu je najveći broj sankcija izrečen 2013. godine (2.648) dok je najmanje (1.548) izrečeno u 2018. godini. Detaljniji prikaz izrečenih krivičnih sankcija po godinama i u odnosu na višegodišnji prosek, dat je na Slici 3.

Slika 3. Izrečene krivične sankcije prema maloletnicima u Republici Srbiji u periodu od 2009. do 2018. godine.

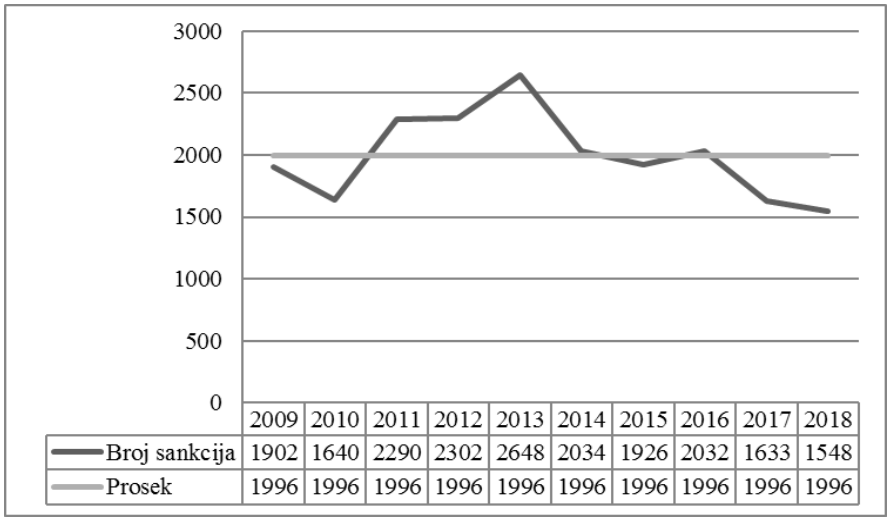

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Broj sankcija	1902	1640	2290	2302	2648	2034	1926	2032	1633	1548
Prosek	1996	1996	1996	1996	1996	1996	1996	1996	1996	1996

Vrsta izrečene krivične sankcije - U ukupnoj strukturi izrečenih krivičnih sankcija prema maloletnicima, u periodu od 2009. do 2018. godine, najviše je vaspitnih mera, od kojih su: 9.657 (48.6%) mere pojačanog nadzora, potom 9.308 (46.9%) mere upozorenja i usmeravanja i 904 (4.5%) zavodske mere. Kada je reč o kazni maloletničkog zatvora, kao najtežoj krivičnoj sankciji koja se može izreći

[12] U okviru dostupnih Biltena, vaspitni nalozi se popisiju u okviru II sekcije - Optuženja, odnosno u okviru dela koji se tiče obustavljanja postupka pred većem za maloletnika. Kao jedan od razloga za obustavu postupka, navodi se i primena vaspitnog naloga, koji je u 2018. godini primenjen u svega 59 slučajeva (nešto više od 3% od ukupnog broja izrečenih sankcija). Upravo je to jedan od pokazatelja neophodnosti šire premene vaspitnih naloga, odnosno mogućih izmena ZMUKD, koje bi trebalo da doprinesu njihovoj široj primeni u praksi.

maloletniku, od ukupnog broja svih izrečenih sankcija (19.955) ona je u desetogodišnjem periodu izrečena u svega 86 (0.4%) slučajeva.

Tabela 2. Vaspitne mere izrečene u periodu od 2009. do 2018. godine.

GODINA	VASPITNE MERE					
	Mlađi maloletnici			Stariji maloletnici		
	Mere upozorenja i usmeravanja	Mere pojačanog nadzora	Zavodske mere	Mere upozorenja i usmeravanja	Mere pojačanog nadzora	Zavodske mere
2009	363	387	41	471	573	48
2010	316	320	34	431	509	25
2011	452	467	60	562	692	44
2012	460	472	52	535	728	53
2013	471	559	64	651	818	77
2014	428	362	35	576	573	54
2015	386	320	38	594	543	36
2016	406	327	50	639	550	51
2017	360	270	36	490	431	39
2018	286	292	41	431	464	26
UK.	**3928**	**3776**	**451**	**5380**	**5881**	**453**

Ukoliko se vaspitne mere sagledaju sa aspekta dve kategorije učinilaca koje ZMUKD poznaje, ujednačenost postoji u broju izrečenih zavodskih mera prema mlađim (451) i starijim maloletnicima (453). Međutim, razlika je primetna u pogledu mera upozorenja i usmeravanja, sa jedne strane i mera pojačanog nadzora, sa druge. Naime, od ukupnog broja izrečenih mera upozorenja i usmeravanja, 58% je izrečeno starijim maloletnicima, dok je ta razlika u korist iste kategorije mlaloletnika još veća u pogledu broja izrečenih mera pojačanog nadzora - 61%. Drugim rečima, ako se sagleda procentualno uvećanje između različitih kategorija maloletnika i razičitih vrsta vaspitnih mera, za 37% su mere upozorenja i usmeravanja češće izricane starijim maloletnicima, kao što je to slučaj i sa merama pojačanog nadzora - oko 56%. Detaljniji podaci, navedeni su u Tabelli 2.

Dužina trajanja postupka - Za predmetnu analizu, pre svega sa aspekta načela hitnosti, od posebnog je značaja i dužina trajanja postupka prema maloletnicima (*ovi podaci se odnose na sva prijavljena krivična dela, a ne samo na presuđeni kriminalitet*). U 2018. godini, oko 75% postupaka je završeno u periodu do šest meseci (od čega je preko 50% postupaka okončano u vrlo kratkom periodu - do dva meseca). U 17.5% postupci su trajali od šest meseci do godinu dana, dok su u 7.5% slučajeva postupci trajali duže od godinu dana.

ZAKLJUČAK

Delinkventno ponašanje maloletnika sa pravom zauzima posebno mesto u naučnom diskursu, pri čemu su istraživanja uglavnom postavljena tako da se ispituju, ne samo ponašanja koja su opisana u krivičnom zakonu, već pre svega ona ponašanja koja se smatraju društveno neprihvatljivim. Značaj studija koje sagledavaju neželjena ponašanja mladih u širem kontekstu, koji se sve češće označava kao antisocijalno ponašanje, doprinosi otkrivanju potencijalnih faktora rizika, sa jedne i protektivnih (zaštitnih) faktora, sa druge strane, što bi trebalo da ima direktne posledice u kreiranju određenih javnih politika koje se nalaze izvan krivičnog zakonodavstva koje u ovoj materiji ponajviše predstavlja *ultima ratio*.

Kratak prikaz određenih longitudinalnih i studija o samooptuživanju, koji je dat u uvodnim razmatranjima, kroz multidisciplinarni pristup daje odgovore na određena pitanja koja ostaju skrivena organima formalne socijalne kontrole. Mada su takve studije prilagođene mladima, ne treba zaboraviti da se dobijenim rezultatima ne može u potpunosti verovati. Osnovno nepoverenje u takve studije, pre svega studije o samooptuživanju, koje služe za otkrivanje tamne brojke kriminaliteta, leži u činjenici da ispitanici, usled anonimnosti prilikom popunjavanja anketnih pitanja, mogu davati netačne, najčešće preuveličane odgovore u pogledu izvršnih dela, nezavisno od toga što su upitnici kreirani na takav način da se uz dodatni set podpitanja proveravaju ranije dati odgovori.

Iako se prilikom objašnjenja svake društvene pojave, tako i kriminaliteta, polazi od teorija, prilikom davanja odgovora o rasprostranjenosti određene pojave, moraju se u obzir uzeti određeni sigurni parametri, koji ne ostavljaju mnogo prostora za različita tumačenja. Rasprostranjenost i osnovne karakteristike maloletničkog kriminaliteta u Republici Srbiji, u ovom radu su sagledane na osnovu zvaničnih podataka koje je u toku 2019. godine objavio Republički zavod za statistiku. Korišćeni Bilteni nisu izabrani slučajno, već su analizirani iz razloga što su se, u cilju opravdanja izmena ZMUKD, mnogi pozivali na zvanične statističke podatke, ukazujući na „alarmantno" stanje u ovoj oblasti. Analizirani podaci ukazuju na sledeće opšte karakteristike kriminaliteta maloletnika u Republici Srbiji:

- Prosečno učešće maloletnika u ukupnoj strukturi prijavljenih dela iznosi 3.74%. Kada je reč o stopama kriminaliteta, prosečna stopa iznosi 51 što je za oko 26 puta manje od stope kriminaliteta punoletnih lica. U 2018. godini, zabeleženo je najniže učešće od 2.87%, odnosno ukoliko govorimo o stopama, na 100.000 stanovnika, prijavljeno je svega 39 krivičnih dela izvršenih od maloletnih lica.
- Od 2014. godine se beleži pad u broju prijavljenih krivičnih dela izvršenih od strane maloletnika i taj trend je nastavljen do poslednje posmatrane godine, uz napomenu da je jedino u 2016. godini zabeležen blagi porast u odnosu na prosečne vrednosti.
- U 2018. godini, devojčice su prijavljene u 10.8% slučajeva, što je uglavnom ujednačeno sa procentualnim učešćem žena u strukturi prijavljenih krivičnih

dela punoletnih lica. U odnosu na ranije periode, može se reći da je zabeležen blagi porast.

- Najveći deo maloletnika ima završenu osnovu školu 45.1%, pri čemu ne treba zanemariti činjenicu da je oko 66% lica i dalje uključeno u obrazovni proces (podaci za 2018. godinu).
- Teritorijalna distribucija prijavljenih dela pokazuje da je u poslednje posmatranoj godini u statističkoj jedinici sever prijavljeno 31.7% dela, dok je u statističkoj jedinici jug prijavljeno 68.3% dela. Uzroke ovakve neujednačenosti je neophodno detaljnije ispitati u nekom od budućih istraživanja.
- Iako je u 2018. godini zabeleženo ne samo minimalno učešće u ukupnoj strukturi dela, već je i prema apsolutnim brojkama najmanje prijava bilo u navedenoj godini, lociran je problem u pogledu strukture prijavljenih dela. Naime, iako imovinski kriminalitet i dalje ima primat (48%) beleži se porast broja nasilnih krivičnih dela, uz napomenu da je u čak 16.5% slučajeva reč i prijavljenim delima iz krupe krivičnih dela protiv života i tela.
- Prosečan broj izrečenih krivičnih sankcija na godišnjem nivou iznosi 1.966, pri čemu se sudovi najčešće opredeljuju za izricanje vaspitnih mera, a najmanje za kaznu maloletničkog zatvora. Navedena praksa je u skladu sa opštim pravilima u postupanju sa ovom kategorijom učinilaca.
- Mere upozorenja i usmeravanja, kao i mere pojačanog nadzora, u desetogodišnjem periodu su češće izricane starijim maloletnicima, što nije slučaj sa zavodskim merama, koje su izricane u podjednakom broju prema obe grupe maloletnika.
- Može se oceniti da su postupci u najvećem broju slučajeva (75%) relativno brzo okončani, odnosno nisu trajali duže od šest meseci. Primedbu je moguće uputiti na račun postupaka koji su trajali duže od godinu dana (7.5%).

Na osnovu prikazanih podataka, može se zaključiti da je kirminalitet maloletnika poslednjih godina u opadanju, čime se opovrgavaju određeni navodi da se beleži porast u broju izvršenih krivičnih dela od strane malolentika. Kao osnovna negativna karakteristika, može se oceniti porast broja prijavljenih nasilnih krivičnih dela u ukupnoj strukturi dela, koja pojava se ne može objasniti na osnovu sagledanih podataka, već iziskuje jedno sveobuhvatno multidisciplinatno istraživanje. Takođe, smatramo da bi trebalo omogućiti širu primenu vaspitnih naloga u praksi, koji su u 2018. godini primenjeni u svega 59 slučajeva.

LITERATURA

(1) Aebi et al. (2014) *European Sourcebook of Crime and Criminal Justice Statistics*. Helsinki: European Institute for Crime Prevention and Control.
(2) Agnew, R. & Brezina, T. (2012) *Juvenile Delinquency, Causes a d Control*. Oxford: Oxford University Press.
(3) Bezić, R. (2014) Juvenile Delinquency in the Balkans: A Regional Comparative Analysis of the ISRD3 - Study Findings. In: Getoš-Kalac, A-M., Albrecht, H-J., Kilchling, M. (eds.) *Mapping the Criminological Landscape of the Balkans - A*

Survey on Criminology and Crime with an Expedition into the Criminal Landscape of the Balkans. Berlin: Duncker & Humblot, pp. 429-445.

(4) Broidy, L.M. *et al.* (2003) Developmental Trajectories of Childhood Disruptive Behaviors and Adolescent Delinquency: A Six-Site, Cross-National Study. *Developmental Psychology*, 39(2), pp. 222-245.

(5) Church, W., Wrahton T. & Taylor, J. (2009) An Examination of Differential Association and Social Control Theory: Family Status and Delinquency. *Youth Violence and Juvenile Justice*, 7 (1), pp.

(6) Ćirić, J. (2015) Mladi i bunt. U: Stevanović, I. (ur.) *Maloletnici kao učinioci i žrtve krivičnih dela i prekršaja*. Beograd: Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, str. 179-189.

(7) Ćopić, S. (2016) Delinkventno ponašanje maloletnih lica: obim i struktura. U: Nikolić-Ristanović, V. (ur.) *Delinkvencija i viktimizacija maloletnih lica u Srbiji: Rezultati Međunarodne ankete samoprijavljivanjem delinkvencije*. Beograd: IGP Prometej, pp. 23-48.

(8) Enzmann, D. et al. (2018) *A Global Perspective on Young People as Offenders and Victims - First Results from the ISRD3 Study*. Cham: Springer International Publishing.

(9) Haynie, D. (2001) Delinquent Peers Revisited: Does Network Structure Matter?. *American Journal of Sociology*, 106.

(10) Hughson, M. (2015) Prilog razumevanju nasilja maloletnika u Srbiji: Perspektiva kritičkih studija muškaraca i maskuliniteta. U: Stevanović, I. (ur.) *Maloletnici kao učinioci i žrtve krivičnih dela i prekršaja*. Beograd: Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, str. 191-204.

(11) Ignjatović, Đ. (2015) Kriminalitet maloletnika: stara tema i nove dileme. U: Stevanović, I. (ur.) *Maloletnici kao učinioci i žrtve krivičnih dela i prekršaja*. Beograd: Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, str. 19-38.

(12) Ignjatović, Đ. (2013) *Metodologija istraživanja kriminaliteta*. Beograd: Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu.

(13) Joyce, P., Wain, N. (2010) *A Dictionary of Criminal Justice*. London: Routledge.

(14) Kivivuori, J. (2011) *Discovery of Hidden Crime*. Oxford: Oxford University Press.

(15) Kovačević, M. (2016) Opis uzorka. U: Nikolić-Ristanović, V. (ur.) *Delinkvencija i viktimizacija maloletnih lica u Srbiji: Rezultati Međunarodne ankete samoprijavljivanjem delinkvencije*. Beograd: IGP Prometej, pp. 19-22.

(16) Loeber, R. *et al.* (1999) Behavioral antecedents to serious and violent juvenile offending: Joint analyses from the Denver Youth Survey, Pitsburgh Youth Study, and the Rochester Youth Development Study. *Studies in Crime and Crime Prevention*, 8, pp. 245-263.

(17) Mršević, Z. Maloletni autori grafita mržnje. U: Stevanović, I. (ur.) *Maloletnici kao učinioci i žrtve krivičnih dela i prekršaja*. Beograd: Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, str. 205-215.

(18) Newburn, T. (2007) *Criminology*. London: Willan Publishing.

(19) Savage, J., Wozniak, K. H. (2016) *Thugs and Thieves: The Differential Etiology of Violence*. Oxford: Oxford University Press.

(20) Simeunović-Patić, B. (2017) Prevencija nasilja mladih iz perspektive razvojne koncepcije Rišara Tromblija. U: Ignjatović, Đ. (ur.) *Kaznena reakcija u Srbiji VII deo*. Beograd: Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, str. 174-185.

(21) Stevanović, I. & Vujičić, N. (2019) Adequate Training of Juveniles Deprived of Liberty: A Step Toward Successful Reintegration. In: Pavlović, Z. (ed.) *Protection of the Right's of the Child "30 Years After the Adoption of the Convection of the Rights of the Child"*. Novi Sad: Provincial Protector of Citizens – Ombudsman & Institute of Criminological and Sociological Research, pp. 255-282.

(22) Škulić, M. (2011) *Maloletničko krivično pravo*. Beograd: Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu & Službeni glasnik.
(23) Vujičić, N. (2017) Phenomenological and Etiological Characteristics of Juvenile Crime in Serbia - Comparative Analysis. *Foreign Legal Life*, 61 (4), pp 219-237.
(24) Zolkoski, S & Bullock, M. (2012) Resilience in children and youth: A review. *Children and Youth Services Review,* 34, pp. 2295-2303.

Ostalo:

(25) Republika Srbija: Republički zavod za statistiku (2019) *Bilten: maloletni učinioci krivičnih dela u Republici Srbiji, 2018 - prijave, optuženja i osude*. Beograd: Republički zavod za statistiku.
(26) Republika Srbija: Republički zavod za statistiku (2019) *Bilten: punoletni učinioci krivičnih dela u Republici Srbiji, 2018 - prijave, optuženja i osude*. Beograd: Republički zavod za statistiku.

STATUS AND TRENDS OF JUVENILE CRIME IN THE REPUBLIC OF SERBIA

Juvenile delinquency is one of the topics that deserves special attention from the scientific and professional public, since it is about dealing with those categories of offenders who are often labeled as particularly sensitive. In this paper, after pointing out the theoretical aspects of the subject matter and some of the numerous studies, primarily longitudinal and self-reported studies, the author presents the trends of juvenile crime in the Republic of Serbia from 2009 to 2018 (10-year section) based on official statistics and indicators, which are registered by the Statistical Office. Particular attention was paid to the reported and adjudicated crime, the type of criminal sanctions imposed by the court, and the comparison of juvenile crime with adult crime. Bearing in mind that in the last few years there has been a lot of talk about changes in criminal legislation in this matter, which are probably very certain, and in that sense many (un)verified statements are made regarding the increase in the number of registered offenses committed by juveniles, the purpose of this paper is to analyze the status and trends of juvenile crime in the Republic of Serbia by analyzing official data.

KEY WORDS: juveniles / phenomenology / reported crime / adjudication / Serbia